

Šestnáctá Mezinárodní olympiáda v lingvistice

Praha (Česko), 26.–30. července 2018

Úloha soutěže družstev

Jazyky měbêngôkre, xavante a kříkatí náleží do žéjské větve makro-žéjské rodiny a mluví se jimi v Brazílii. Jsou sice vývojově spřízněné, ale nejsou navzájem srozumitelné a podoba mnoha slov se v každém z nich zásadně liší. Například:

	měbêngôkre	xavante	kříkatí
<i>lék</i>	pidjý	wede	hemet, hremet (← port. <i>remédio</i>)

(a) Je dáno několik slov v jazyce xavante a jejich odpovídající překlady do jazyka měbêngôkre v jiném pořadí:

xavante				
A.	a	<i>kašel</i>	BB.	te <i>noha</i>
B.	a hã	<i>ty</i>	CC.	té <i>syrový</i>
C.	bã	<i>oreláník barvířský</i>	DD.	tebe <i>ryba</i>
D.	bâdá	<i>slunce</i>	EE.	to <i>oko</i>
E.	budu	<i>krk</i>	FF.	u <i>voda</i>
F.	buru	<i>pole</i>	GG.	ubu <i>moucha; obalit</i>
G.	du (jedin. č.), 'wapé (dv. č.), 'wasa (mn. č.)	<i>nést</i>	HH.	uhâdá <i>tapír</i>
H.	du ~ di	<i>břicho</i>	II.	upi <i>dotknout se</i>
I.	êne	<i>kámen</i>	JJ.	uzâ <i>ohěň</i>
J.	hã	<i>rozzlobený; dům mužů; studený; kůže/kůra/poprsí (u ženy)</i>	KK.	uzé <i>zápach</i>
K.	hâdá	<i>kus kovu</i>	LL.	wa <i>tuk</i>
L.	ma	<i>nandu / k, pro</i>	MM.	wa hã <i>já</i>
M.	me (jedin. č.), wabzu (dv. č.), sãmra (mn. č.)	<i>hodit</i>	NN.	wabu <i>kmen palmy mauricie převislé</i>
N.	mi	<i>dřevo</i>	OO.	wada <i>zobák</i>
O.	mo (jedin. č.), ne (dv. č.), ai'aba're (mn. č.)	<i>jít/přijít</i>	PP.	wano <i>vybuchnout, puknout</i>
P.	mra	<i>hladový</i>	QQ.	wapru <i>krev</i>
Q.	mro	<i>žena (manželka)</i>	RR.	wasi <i>hvězda</i>
R.	na	<i>matka</i>	SS.	wa'õ <i>nosál</i>
S.	nhi	<i>maso</i>	TT.	wa'ro <i>teplý/horký</i>
T.	nhorõwa	<i>domov</i>	UU.	wa'u <i>tekutina</i>
U.	nho'udu	<i>hrud' (u muže)</i>	VV.	wĩ (jedin. č.), pã (dv. č.), simro (mn. č.)
V.	no	<i>bratr</i>		<i>zabít</i>
W.	pa	<i>játra</i>	WW.	zasi <i>hnízdo</i>
X.	para	<i>chodidlo</i>	XX.	zé <i>bolest/bolet; hořký</i>
Y.	po	<i>plochý a široký</i>	YY.	zu <i>prach/mouka</i>
Z.	ré	<i>pryskyřice</i>	ZZ.	'ra <i>syn/dcera</i>
AA.	ta (jedin. č.), rĩ (dv. č.), sina (mn. č.)	<i>sklidit, odříznout</i>	AAA.	'rã <i>hlava</i>
			BBB.	're <i>zasadit; vejce</i>
			CCC.	'ré <i>suchý</i>
			DDD.	'rê <i>papoušek</i>
			EEE.	'rê (jedin. č.), si (dv. č.), hu (mn. č.)
				<i>jíst</i>
			FFF.	'ro <i>shnilý</i>

(b) Je dáno několik otázek a odpovědí v jazyce měbêngôkre připravených na základě dialogů v učebnici tohoto jazyka. Podotýkáme, že otázky Q–T a odpovědi na ně tvoří jeden jediný dialog:

A.	Jãm ne ga tẽ?
B.	Djãm ngô `yr ne ga tẽ?
C.	Djãm ngà `yr ne ga tẽ?
D.	Djãm amã tep kĩnh?
E.	Djãm amã prãm?
F.	Djãm angyrk?
G.	Djãm amex?
H.	Mỳj ne akra krẽn o nhỹ?
I.	Djãm kẽn ne ja?
J.	Nhãr anã?
K.	Nhỹm ne bõx?
L.	Djãm arỳm ne ga tep krẽ?
M.	Mỳj kadjy ne ga pur mã tẽ?
N.	Mỳj myt kam ne ga bõx?
O.	Nhỹm nhõ kax ne wa?
P.	Mỳj ne ja?
Q.	Djãm akaprĩre?
R.	Mỳkam akaprĩre?
S.	Mỳj kanê?
T.	Djãm arỳm ne ga akra nhõ pi-djy `yr tẽ?

1.	Kati. Ikĩnh.
2.	Ãã, ngà `yr ne ba tẽ.
3.	Ãã, imã tep kĩnh.
4.	Kati. Ije tep krẽn kêt rã'ã.
5.	Para kam ne ba bõx.
6.	Kati. Inhũrkwã `yr ne ba tẽ.
7.	Kubẽ ne bõx.
8.	Ãã, imã prãm.
9.	Ngôkõn ne ja.
10.	Kwỳr kadjy ne ba pur mã tẽ.
11.	Ikra kanê kam ne ba ikaprĩre.
12.	Tep ne ikra krẽn o nhỹ. Djãm amã tep kĩnh?
13.	Pur mã ne ba tẽ.
14.	Inã ne pur mã tẽ.
15.	Ikra kadjy ne ba pidjy `yr tẽ nhỹm arỳm kàj-bê mex.
16.	Kati. Ikanê.
17.	Kangro kam mẽ kak kam kanê.
18.	Ãã, ikaprĩre.
19.	Inhõ kax ne ja.
20.	Kati. Pĩ ne wa.

1. Spárujte otázky a odpovědi.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T

2. Přeložte co nejvíc vět do češtiny.

Aby byl váš úkol lehčí, níže uvádíme pár slov v jazyce krĩkatĩ (**c = qu = k**):

krĩkatĩ		ẽhmpa	jãtra
caj	druh kořĩku	ẽhmpej	dobrý
caprẽehre	smutný	ẽhmpoht	krk
caxiire	hvězdĩčka	ẽhnto	oko
caxýt jẽeh	bavlna	ẽh'quẽhn	mĩt rád
cohcu	opice	jaahi	hnĩzdo
cohpe	barbar, cizinec	para' cỳm	za soumraku
cryht	kus tvrděho dřeva	puj	dorazit
cu'cõn	tykev	pyht	slunce, den
cwyr	maniok	ry'my	již
cỳjpi	tichý, mírný	xỳ	bolet

(c) Přeložte do češtiny:

měbêngôkre

1. Nhým ne kukôj pa?
2. Nhým ne ngôkôn rě?
3. Aje kukôj bîn kêt rã'ã.
4. Djãm arým ne aprõ kadjàt kre?
5. Wakõ ne krwỳdy kêt, krě ne krwỳdy.

krĩkatĩ

6. cohhyh
7. cupre
8. pohr
9. xy

(d) Přeložte do jazyka xavante:

krĩkatĩ

10. ěh'tyhç mrtvǵ
11. ěhncuu veš

⚠ Jazyk měbêngôkre náleží do severní skupiny žéjské větve. Má asi 10 000 mluvčích, patřících k etnickým skupinám kajapó a šikrin, ve státech Pará a Mato Grosso, Brazílie.

Krĩkatĩ je varieta makrojazyka timbira a též patří do severní skupiny žéjské větve. Má asi 1 000 mluvčích ve státě Maranhão, Brazílie.

Jazyk xavante náleží do centrální skupiny žéjské větve. Má asi 15 000 mluvčích ve státě Mato Grosso, Brazílie.

â, à, é, ê, ô, y a ÿ jsou samohlásky. ' je souhláska (tzv. ráz), dj ≈ dž, j = j, ng = n ve slově banka, nh = ñ ve slově kůň, x ≈ č. Symbol ~ značí, že se samohláska vyslovuje nosově.

- oreláník barvířský: rostlina, z jejíchž semen se vyrábí červená barva.
- nandu: pták podobný pštrosu.
- nosál: savec příbuzný mývalu.

—Andrej Nikulin

Český text: David Lukeš.

Hodně štěstí!